

**N.Maxmasobirova,
TDSHU tayanch doktoranti**

O‘ZBEKISTONDA AGROSANOAT KLASTERLARINI SHAKLLANTIRISHNING MUAMMO VA ISTIQBOLLARI

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekistonda agrosanoat klasterlarini shakllantirishning muammolari yoritilgan. Xususan, klasterni rivojlantirish bilan bog‘liq tashkiliy-huquqiy, kompleks muammolar tahlil qilinib, hozirgi kundagi agrosanoat klasterlarining sxematik ko‘rinishi keltirib o‘tilgan va fermer xo‘jaliklariaro o‘tkazilgan kichik so‘rovnoma asosida mazkur sohadagi muammolar asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: klaster, agrosanoat klasteri, paxta-to‘qimachilik klasteri, raqobatbardoshlik, kompleks muammolar.

Аннотация: В статье рассматриваются проблемы формирования агропромышленных кластеров в Узбекистане. В частности, проанализированы организационно-правовые, комплексные проблемы, связанные с развитием кластера, дано схематическое представление о действующих агропромышленных кластерах в Узбекистане, обоснованы проблемы в этой сфере на основе небольшого опросника среди ферм.

Ключевые слова: кластер, агропромышленный кластер, хлопково-текстильные кластеры, конкурентоспособность, комплексные проблемы.

Annotation: This article discusses the problems of forming agro-industrial clusters in Uzbekistan. In particular, the organizational and legal, complex problems related to the development of the cluster are analyzed, given a schematic view of the current agro-industrial clusters in Uzbekistan, and the problems in this area are substantiated on the basis of a small survey of farms.

Keywords: cluster, agro industrial cluster, cotton-textile clusters, competitiveness, complex problems.

Jadal sur’atlarda rivojlanib borayotgan O‘zbekiston uchun milliy iqtisodiyotimizning muhim tarmoqlaridan hisoblanuvchi qishloq xo‘jaligini rivojlantirish va samaradorligini oshirish, agrosanoat majmuiga zamonaviy texnika va texnologiyalarni jalb qilish, sohaning innovativligini oshirish hamda agrosanoat majmui doirasida fan-ta’lim-ishlab chiqarish integratsiyasini ta’minlash muhim sanaladi. Zero, qishloq xo‘jaligi har doim ham O‘zbekiston iqtisodiyotining asosiy sohalaridan biri hisoblanadi. Qishloq xo‘jaligi mamlakatimizda qishloq aholisini ish bilan ta’minlash va mamlakat oziq-ovqat zaxirasini shakllantirishning birlamchi omili hamda milliy iqtisodiy xavfsizlikning muhim elementi sifatida O‘zbekiston iqtisodiyotida va agrosanoat majmuida muhim o‘rin tutadi. Shu sababli ham, O‘zbekistonda agrosanoat klasterlarini shakllantirishni qo‘llab-quvvatlash va ularning faoliyatini rivojlantirish qishloq xo‘jaligi sohasi samaradorligini oshirish, milliy va

mintaqaviy raqobatbardoshlikni oshirish, qishloq joylarda yashovchi aholi bandligini taʼminlash va daromadlarini oshirish hamda uzoq muddatli barqaror iqtisodiy oʻsishga erishishda muhim omilga aylanishi mumkin. Shu munosabat bilan, Oʻzbekistondagi klaster siyosatining oʻziga xos xususiyatlarini oʻrganish, agrosanoat klasterlarini shakllantirish va rivojlantirish masalalarini, ayniqsa ushbu sohadagi muammolarni tahlil dolzarb va kun tartibidagi masalalardan sanaladi.

Bugungi kunda mamlakatimizda agrosanoat klasterlarini shakllantirishga va rivojlantirishga hukumat tomonidan katta eʼtibor qaratilmoqda. Xususan, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2018-yilning 28-dekabr kuni Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga qilgan murojaatnomasida ham iqtisodiyot tarmoqlarini, ayniqsa, qishloq xoʻjaligini klaster tizimlari orqali rivojlantirish masalasi haqida toʻxtalib oʻtgan edi. Shuningdek, 2020-yilning 4-fevral kuni Prezidentimiz qishloq xoʻjaligida klasterlar faoliyatini yanada rivojlantirish masalalari boʻyicha yigʻilish oʻtkazib, milliy xoʻjaligimizda klasterlar faoliyatini yanada rivojlantirish boʻyicha muhim masalalarni koʻndalang qoʻydi va bugungi kunda Oʻzbekistonda mazkur yoʻnalishlar boʻyicha bir qancha islohotlar amalga oshirilib, muhim tashabbuslar ilgari surilmoqda, bir qancha agrosanoat klasterlari faoliyati yoʻlga qoʻyilmoqda.

Oʻzbekistonda soʻnggi yillarda qishloq xoʻjaligida ishlab chiqarishning klaster usuli yoʻlga qoʻyilib, klasterlarga ajratilgan qishloq xoʻjaligi maydonlarining hajmi ekin turlari boʻyicha paxta-toʻqimachilikda 67 foizni, chorvachilikda 8 foizni, meva-sabzavotchilikda 7,5 foizni tashkil etmoqda [1]. Umuman olganda Oʻzbekistonda klaster tizimlarini shakllantirishdan koʻzlangan maqsadlar agroklasterni shakllantirish orqali qishloq xoʻjaligining samaradorligini oshirish, eksportni koʻpaytirish, sohaning texnik-texnologik taʼminlanganlik darajasini oshirish, klaster ishtirokchilarining moliyaviy holatini yaxshilash hisoblanadi.

Bugungi kunda Oʻzbekistonda 345 ta qishloq xoʻjaligi klasterlari faoliyat olib borib, ularga 1,2 mln.ga qishloq xoʻjaligi yer maydonlari birlashtirilgan. Klasterlarning eng katta ulushi (42%) meva-sabzavotchilik klasteriga xisssasiga toʻgʻri kelsa, keyingi oʻrinlarda paxta-toʻqimachilik klasterlari (28), gʻallachilik klasterlari (22), sholichilik (6%) va dorivor oʻsimliklar klasterlari (2%) kelmoqda[2].

Oʻzbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning hozirgi bosqichida, qishloq xoʻjaligida iqtisodiy klasterlarning shakllanishi iqtisodiyotda innovatsion tarmoqlarning ulushini ortishi, agrar sektor samaradorligini, oziq-ovqat xavfsizligini taʼminlash va xalqaro maydonda milliy raqobatbardoshlikni oshirish imkonini beradi. Ammo shuni taʼkidlash kerakki, mamlakatimizda agrosanoat klasterlarini shakllantirish va ushbu jarayonda xorijiy tajribani qoʻllash bilan bogʻliq bir nechta muammolar mavjud boʻlib, ularga quyidagilarni misol qilib keltirish mumkindir:

- Oʻzbekistondagi bugungi kundagi qonunchilikka koʻra klasterning huquqiy maqomi belgilanmagan. Klasterlar maqomini belgilashda jahon tajribasida turli yondoshuvlardan foydalaniladi (AQSH mamlakat iqtisodiyot tarmoqlari sanoat va lokal klasterlarga ajratiladi, GII 2017 koʻra klasterlar shaharlar boʻyicha tasniflangan, baʼzi mamlakatlarda klaster deganda aniq tashkilot tushuniladi va boshqalar). Shu sababli, mamlakatimizda klaster maqomini belgilash, ularni aniqlash metodologiyasini

ishlab chiqish muhimdir. Oʻzbekiston Respublikasining “Innovatsion faoliyat togʻrisida”gi qonuni loyihasida innovatsion klaster tushunchasiga taʼrif berilgan boʻlsada, qonun loyihasi hali muhokama bosqichidadir[3]. Tashkil etilayotgan agrosanoat klasterlari toʻgʻrisidagi hukumat qaror va farmonlarida klasterlarni tashkil etish mexanizmi, ularning asosiy faoliyat yoʻnalishi va vazifasi belgilansada, klasterlarni aniq belgilab olishga imkon beruvchi taʼrifi, ularning xususiyatlarini ochib beruvchi tushuncha kiritilmagan. Sodda qilib aytganda, klaster tushunchasining izohi mavjud emas;

- Agrosanoat klasterlarini shakllantirishda boshqa hududiy klasterlarni shakllantirishdagi kabi avvalo hududlardagi birlamchi iqtisodiy muammolarni hal qilish lozimdir. Yaʼni, hududlarning iqtisodiy rivojlanishiga salbiy taʼsir koʻrsatayotgan omillarni bartaraf etish (ishlab chiqarish omillarining noratsional taqsimlanishi, bozor infratuzilmasining shakllanmaganligi va sh.k.), resurslar (gaz, elektr energiyasi, suv, inson kapitali, investitsiyalar) bilan taʼminlanganlik darajasini oshirish kerak. Zero, ishlab chiqarish omillari yetarli boʻlmagan taqdirda, nafaqat agrosanoat klasterlarining faoliyatini, balki har qanday iqtisodiy faoliyatni samarali tashkil etishda muammolar yuzaga keladi.

- Agrosanoat klasterlari, boshqa iqtisodiy klaster turlari singari, innovatsiyalar asosida rivojlanadi. Mamlakatda qishloq xoʻjaligi klasterlarini rivojlantirish uchun innovatsion sohani rivojlantirish bilan bogʻliq boʻlgan bir qator murakkab muammolarni hal qilish zarur. Qishloq xoʻjaligi sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlarining xarajatlarini koʻpaytirish, universitetlar va biznes hamkorligini oshirish va mustahkamlash, sohaga axborot texnologiyalarini keng joriy qilish rivojlanishning ustuvor yoʻnalishlaridan boʻlishi lozim.

- Oʻzbekistonda agrosanoat klasterlarni shakllantirish va bu jarayonda xorij tajribasidan foydalanish bilan bogʻliq eng dolzarb muammolardan biri mamlakatimizda bu sohaning chuqur tahlil qilinmagani, ushbu masalaga qaratilgan tadqiqotlarning kamligidir. Yaʼni, klasterlarning nazariy asoslarini chuqur oʻrganmay turib ularni shakllantirish koʻplab tashkiliy va metodologik muammolarni keltirishi, klasterning samarali faoliyat olib bormasligiga olib kelishi mumkin.

- Mamlakatimizda agrosanoat klasterlarini shakllantirishda kelajakda yuzaga kelishi mumkin boʻlgan muammolar qatoriga koʻpgina oʻtish iqtisodiyoti mamlakatlari singari klasterlarning tub mohiyatini anglamasdan turib ularni shakllantirish, xorijda uzoq davr mobaynida rivojlanib kelgan klasterlarni shakllantirish tajribasini nisbatan qisqa muddatda joriy etishga intilish, klaster tashkil etilishi mumkin boʻlgan ustuvor tarmoqlarni aniqlanmasdan, barcha tarmoqlarda yoppasiga klasterlarni tashkil etish kabilarni kiritish mumkin. Shu sababli ham Oʻzbekistonda agrosanoat klasterlarini shakllantirishda xorij tajribasidan foydalanish uchun, avvalo, uni chuqur oʻrganish, tahlil qilish kerak.

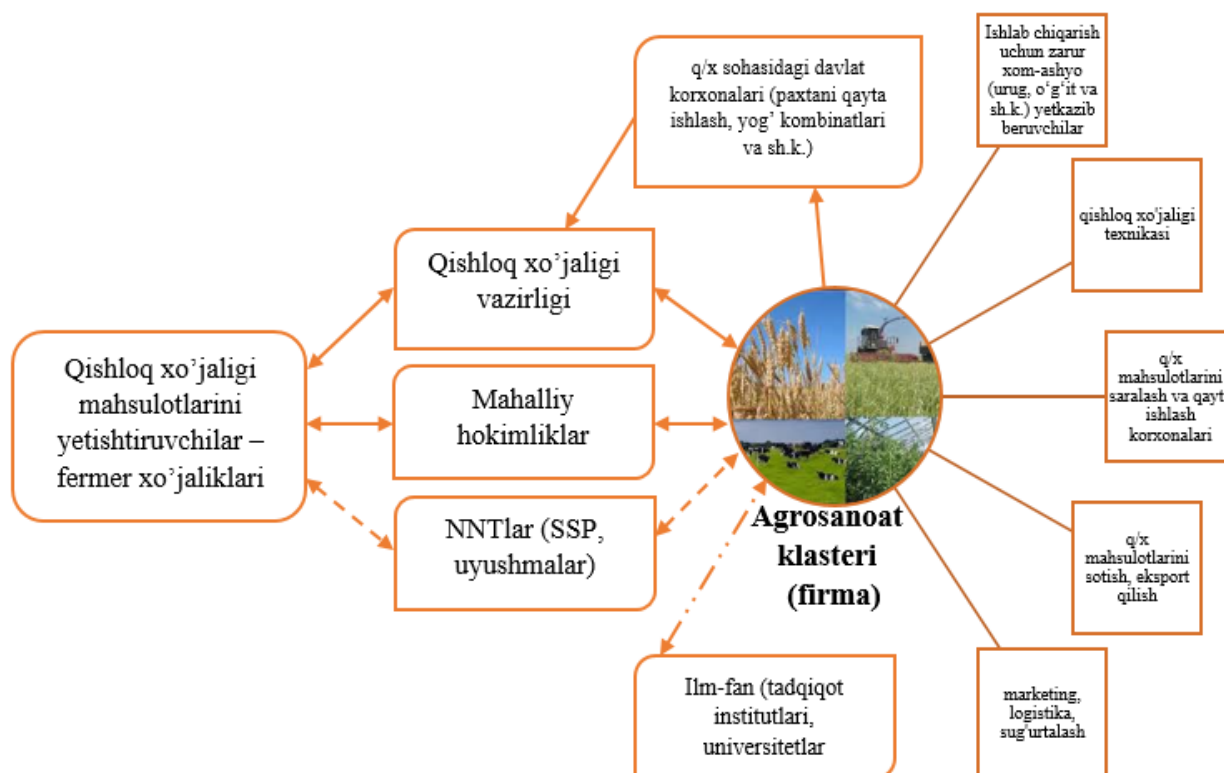
- Bundan tashqari, Oʻzbekistondagi aksariyat agroklastlar MChJ asosida tashkil etilgan va odatda bitta firmaga asoslanadi. Biroq, jahon tajribasi va klasterlar rivojlanish nazariyasiga koʻra, klaster koʻplab firmalarning bir-biri bilan oʻzaro raqobatlashishi va hamkorlik qilishi (“coopeting”) natijasidir. Yaʼni, klaster koʻplab

iqtisodiy subyektlarning birgalikda harakat qilish tizimidir. Ammo, agar biz O‘zbekistondagi agroklasterni nazar solsak, klaster deganda ko‘pgina hollarda bitta ko‘p tarmoqli kompaniya yoki xolding faoliyatini ko‘rishimiz mumkin va bu zamonaviy klaster xususiyatiga mos kelmaydi. Xorijiy mamlakatlarda ham yirik xususiy kompaniyalar klaster yadrosini tashkil etadi va uning asosiy patentchisi, innovation yetkachisi sanaladi. Ammo ular klaster taqdirini hal etmaydi va boshqa ishtirokchilar faoliyatiga aralashmaydi. Mamlakatimizda esa, mavjud agroklasterni faoliyati natijalariga ko‘ra ko‘proq klaster emas, qishloq xo‘jaligi korxonalariga o‘xshaydi. Misol uchun paxta-to‘qimachilik “klaster”i deb atalayotgan MCHJlarni olsak, ular paxta xom-ashyosini yetishtiradi yoki fermerlardan sotib oladi. Olingan xom-ashyoni ip-kalava ko‘rinishida qayta ishlaydi, chigitni qayta ishlash orqali yog‘moy mahsulotlari ishlab chiqariladi, klaster doirasida yondosh boshqa tadbirlar bilan ham shug‘ullaniladi (g‘allachilik, parrandachilik, chorvachilik, trikotaj mahsulotlarini ishlab chiqarish va sh.k.). Ammo, bu kabi tadbirlarning deyarli barchasi bir korxona (ishlab chiqarishi diversifikatsiyalangan korxona) tomonidan amalga oshiriladi. Klasterlar nazariyasiga ko‘ra esa, klaster vujudga kelishi uchun bir hududda raqobatlashuvchi va o‘z davrida hamkorlik qiluvchi, bir-birini o‘zaro to‘ldiruvchi firmalar, yetkazib beruvchilar, xizmat ko‘rsatuvchi korxonalar, ilmiy-tadqiqot institutlari, oliy ta’lim muassasalar to‘planishi va kritik massani hosil qilishi lozim. Shu sababli ham, mamlakatimizda mavjud agroklasterni tashkiliy va funksional jihatdan klaster deb tasniflash mumkinmi degan baxsli savol vujudga keladi. Shu bilan bir qatorda, xorijiy mamlakatlar tajribasiga nazar solsak, asosan klasterlarning aniq belgilangan chegaralari yo‘qligiga guvoh bo‘lamiz. Ya’ni klaster ma’lum hududdagi bir butun tizimdek namoyon bo‘ladi. O‘zbekistonda esa klasterlarga yer hokimliklari tomonidan aniq chegaralangan holatda taqdim etiladi. Shuning uchun ham mamlakatimizda mavjud klasterlarni sun’iy ravishda tashkil etilgan degan xulosaga kelishimiz mumkindir. Bundan tashqari, aksariyat agroklasterni universitetlar yoki ilmiy-tadqiqot institutlari bilan hamkorlik qilmaydi va laboratoriyalarni ilmiy tadqiqotlarga jalb qilmaydi.

- O‘zbekistonda tashkil etilayotgan klasterlar faoliyatiga mahalliy hokimlik organlarining keragidan ortiq aralashuvi ham ularning samarali ishlashiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkindir. Mamlakatimizda tashkil etilayotgan, shakllantirilayotgan agrosanoat klasterlarining deyarli barchasi hukumat va mahalliy hokimiyatlar tashabbusi bilan tashkil etilmoqda va hokimliklar klasterlar uchun yer ajratish, imtiyozli kreditlar olishga yordamlashish, yetkazib beruvchilar va klaster tashkilotlari o‘rtasida shartnomalarni imzolashga amaliy ko‘mak berish, klasterlar va fermerlar o‘rtasida hamkorlikni yo‘lga qo‘yish, eksportni rivojlantirishda asosiy ishtirokchi, klasterlar mahsulotlarini realizatsiya qilishda vositachi bo‘lib kelmoqda. Shuningdek, klasterlarga o‘z faoliyatini tashkil etish uchun bir qancha imtiyozlar, preferensiyalar ham taqdim etilmoqda. Agrosanoat klasterlarini shakllantirish va rivojlantirish bo‘yicha Yevropa tajribasiga qarasak, Fransiya, Ispaniya kabi mamlakatlarda ham davlat va mahalliy hokimiyatlar klasterlar ishini tashkil etish, mintaqada klaster tizimlari vujudga kelishi uchun zarur muhitni, sharoitni shakllantirishda bosh rol

oʻynaganini koʻrish mumkindir. Yaʼni klasterlar faoliyati hukumat tomonidan qoʻllab-quvvatlanadi. Ammo Oʻzbekistonda bu jarayon nisbatan boshqacha shaklda namoyon boʻlib, koʻpgina klasterlarda hokimliklar klasterlarning toʻgʻridan-toʻgʻri ishtirokchisi sanaladi va fikrimizcha bozor iqtisodiyoti sharoitida davlat ijroiya organining klaster ishtirokchisi sanalishi, raqobat muhitiga salbiy taʼsir qilishi, klaster ishtirokchilariga klaster ishtirokchisi boʻlmagan korxonalarga nisbatan qandaydir ustunlik va afzallik berilishi shu bilan bir qatorda klaster doirasida qaror qabul qilishda muammolar keltirib chiqarib, klasterning boshqaruv samaradorligiga taʼsir etishi mumkin. Qashqadaryoda “Sulton tex group” klasteri va Qarshi tumani hokimligi oʻrtasidagi kelishmovchiliklar ham fikrimizga misol boʻla oladi.

• Oʻzbekistonda mavjud agrosanoat klasterlari faoliyatini tahlil qilar ekamiz, hozirgi rivojlanish bosqichida mamlakatimizdagi agrosanoat klasterlarining sxematik koʻrinishi quyidagicha tasvirlash mumkindir:

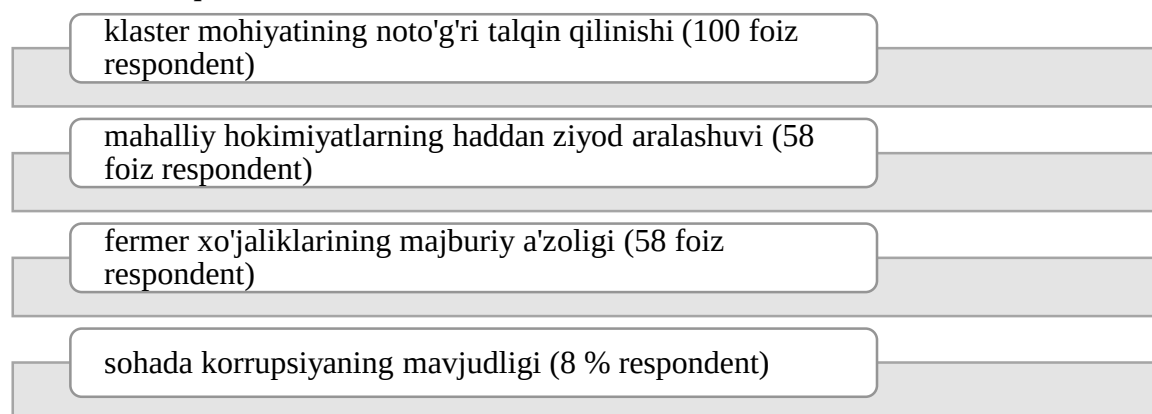

1-rasm. Oʻzbekistondagi mavjud agrosanoat klasterlarining tuzilmasi

Rasmda keltirilganidek, bugungi kunda mamlakatimizda mavjud agroklastlar hududdagi umumiy klaster tizimini tashkil etmasdan balki yuqorida taʼkidlanganidek, alohida korxona misolida faoliyat olib bormoqda. Yaʼni klaster nazariyasida keltirilganidek, klaster hududdagi ixtisoslashuv asosidagi hamkorlik va raqobatning birlashishini aks ettirmasdan, balki qishloq xoʻjaligi mahsulotini oʻz hududida yetishtirib yoki hamkor fermer xoʻjaliklaridan xarid qilib, ularni realizatsiya qiluvchi firma sifatida ishlayotgan. Buning natijasida fermerlar, mahalliy hokimiyat organlari va klaster firmalariaro shunchaki gorizontallik hamkorlik yoʻliga qoʻyilmoqda. Bu ham mamlakatimiz hududlarida chin maʼnodagi klasterlarni shakllantirish bilan bogʻliq muammolardan biri deb aytishimiz mumkindir. Shuningdek, klasterlarning soha

doirasidagi uyushmalar, NTTlar bilan hamda universitet va ilmiy tadqiqot institutlari bilan hamkorligi sust rivojlangan.

Oʻzbekistonda agrosanoat klasteri rivojining hozirgi holatini tahlil qilish maqsadida Qashqadaryo viloyati Kasbi va Nishon tumanlarida faoliyat olib boruvchi “Indorama” (Singapur) klasteri doirasida hamkorlik qiluvchi fermer xoʻjaliklari va Toshkent viloyatining Yuqori Chirchiq va Ohangaron tumanidagi klasterlarga birlashtirilmagan bir qancha fermer xoʻjaliklari oʻrtasida kichik soʻrovnoma oʻtkazildi. Soʻrovnoma natijasida klasterga aʼzo va klasterga aʼzo boʻlmagan fermer xoʻjaliklarining Oʻzbekistonda agrosanoat klasterining faoliyati bilan bogʻliq fikr va mulohazalari olindi. Soʻrovnoma natijasida ham sohada mavjud bir qancha muammolar aniqlandi.

2-rasm. Oʻzbekistonda agrosanoat klasterini rivojlantirish muammolari (soʻrovnoma natijasiga koʻra)

Natijalarni tahlil qiladigan boʻlsak, soʻrovnomada ishtirok etgan 100 foiz fermerlar klasterga taʼrif soʻralganda, "Klaster – MChJ shaklida tashkil etilgan va qishloq xoʻjaligi mahsulotdarini fermer xoʻjaliklaridan oldindan kelishilgan shartnoma asosida sotib olib, qayta ishlab sotuvchi firma", shuningdek, 50 foiz respondent “klaster – hokimiyat koʻmagida tashkil etilib, xududda yetishtiriluvchi asosiy qishloq xoʻjaligi mahsulotlarini realizatsiya qilashga qaratilgan yirik firma” degan fikrni ham bergan. Fikrimizcha savolning javoblari klasterga toʻgʻri taʼrif borligiga qaramasdan, bu kabi taʼriflarning tanlanishi bejiz emas. Chunki, Oʻzbekistonda hozirgi kunda klasterlar shu shaklda faoliyat olib bormoqda va fermerlar buni oʻz javoblari bilan tasdiqlab turibdi. Soʻrovnoma natijasida koʻra 58 foiz fermerlar Oʻzbekistonda agrosanoat klasteri koʻp va faoliyati yaxshi yoʻlga qoʻyilmagan degan boʻlsa, qolgan respondentlar klasterlar faoliyati yaxshi yoʻlga qoʻyilganini taʼkidlagan. Qiziqarlisi, klasterda ishtirok etuvchi barcha fermerlar klasterga aʼzolik ixtiyoriy boʻlishi lozimligini taʼkidlasa, klaster aʼzosi boʻlmagan fermerlar klasterga aʼzolik/aʼzo boʻlmaslik masalasini mahalliy hokimiyat hal qilishi lozimligini aytib oʻtgan. Shuningdek, soʻrovnomada qatnashgan 42 foiz fermerlar Oʻzbekiston agrosanoat klasterlarini shakllantirishga barcha imkoniyatlarga ega ekanligini aytsa, qolgan qismi Oʻzbekiston barcha imkoniyatlarga egaligi, ammo, bu imkoniyatlar doim ham toʻgʻri foydalanilmasligini keltirib oʻtgan. Klaster ishtirokchisi sanaluvchi barcha

fermer xoʻjaliklari klaster doirasida ilmiy tadqiqot institutlari va universitetlar bilan hamkorlik qilmasligini taʼkidlagan va klaster yadrosini fermerlar tashkil etadi deb hisoblaydi. Klasterda ishtirok etmaydigan fermerlar esa klasterning yadorisi sifatida fermer xoʻjaliklari bilan bir qatorda ilmiy tadqiqot institutlari, universitetlarni ham aytib oʻtganlar. “Indorama” klasteri doirada ishlovchi fermerlar klasterga aʼzo boʻlgach bir qancha yengilliklarga ega boʻlganliklarini keltirgan. Xususan, shartnomaga koʻra ekin ishlarini tashkil qilish uchun barcha kerakli narsalar va mablagʻlarning oʻz vaqtida berilishi, doimiy ishlovchi ishchilar uchun oylik maoshlarini toʻlash uchun toʻlovning oʻz vaqtida amalga oshirilishi, mavsumiy dehqonchilik paytida qoʻshimcha yollanma ishchilarni jalb qilish uchun moliyaviy mablagʻlarning berilishi shu kabilardandir. Umumiy qilib aytganda, albatta bir nechta fermer xoʻjaliklari oʻrtasida oʻtkazilgan soʻrovnoma butun mamlakatdagi holat haqida xulosa qilish uchun yetarli boʻlmaydi. Ammo, hozirgi jarayonlar haqida qisqacha xulosa qilish va holatni oʻrganish uchun kerakli boʻlishi tabiiydir.

Umumiy qilib aytganda, oʻylashimizcha Oʻzbekistonda agrosanoat klasterini shakllantirish va rivojlantirish muammolari avvalo milliy iqtisodiyotni rivojlantirish bilan bogʻliq boʻlgan kompleks muammolarga borib taqaladi. Fikrimizda iqtisodiyotimizni liberalizatsiya qilish, bozor mexanizmlarini rivojlantirish, xususiy mulkning daxlsizligini taʼminlasak va bozor munosabatlariga, iqtisodiyotga davlat aralashuvini kamaytirsak, sogʻlom raqobat muhitini taʼminlasak hamda eng asosiysi sud-huquq tizimini mustaqilligini taʼminlay olsak, Oʻzbekistonda ham raqobatbardosh klasterlar vujudga kelishi mumkindir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. <https://uza.uz/uz/posts/meva-sabzavotchilik-va-uzumchilik-tarmo-ini-yanada-rivozhlan-12-12-2019>
2. Аграр соҳадаги ислохотлар — кластер тизимига ўтиш, ерларни хусусийлаштириш ва фермерлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш. Қишлоқ хўжалиги вазирлиги маъруза тезислари, 2021. <http://www.tfqm.uz/analytics/index.php?page=post&id=7https://regulateon.gov.uz/uz/documents/2104>
3. Закон Республики Узбекистан “Об инновационной деятельности” (проект)